

Duchovné hodnoty vidieckej krajiny v Českej republike a na Slovensku

Matáková, B.: *Spiritual Values of Rural Landscape in the Czech Republic and Slovakia*. *Životné prostredie*, 2012, 46, 4, p. 193 – 198.

Spiritual values of the landscape are considered to be a topic, which cannot be clearly defined. Nevertheless, these values are the necessary basement for the uniqueness of each landscape. The article deals with the theme of the landscape sanctity, changes of perception of the landscape sanctity by man since the Neolithic period to the present.

Religious sites have been traditionally associated with the cult. Pagan cult sites have been transformed according to the principles of a new religion – Christianity. Notable changes in the landscape sanctity perception – which remained unchanged in its continuous evolution – appeared in the second half of the 20th century when any religious expression in the country were suppressed and eliminated.

As the most important and most widespread group of physical traces of history and religious life of our ancestors, can be considered small religious landmarks originated mainly in the Baroque period, which became characteristic for Central Europe landscapes. The current landscape sanctity perception materialized into the form of small religious landmarks has recorded two opposing tendencies. The continuing ignorance and disrespect or the fascination and rediscovering of the excellence on the other side illustrate the inconsistency of the present. The inner meaning of religious objects and its external form often are not in harmony; however it should be preserved as an important landscape characteristic, so the particular landscape can be perceived as the home.

Key words: sanctity, spiritual value, landscape, minor sacred landmark, religious site, pagan cult, Christianity

Duchovnosť, posvätnosť, atmosféra miest a krajín sú veľmi zložitými témami práve pre svoj nejednoznačný rozmer súvisiaci s akousi tajomnosťou. Napriek tomu, že duchovné hodnoty krajiny nie je možné exaktne definovať, práve oni sú nevyhnutným základom, na ktorom jedinečnosť každej krajiny stojí. *Budúcnosť krajiny je jej posvätno* – tieto slová vyslovil doc. Peter Jančura v jednej zo svojich prednášok.

Čo znamená *posvätnosť krajiny* pre dnešného človeka a ako ju vnímal človek v minulosti? Premenu vo vnímaní krajiny človekom a odhalenie jej posvätnosti nachádza Trpák (2001) už v období neolitu. Vtedy sa so zmenou spôsobu života ľudí zmenili aj ich kultúrne rituály, čo súviselo s nástupom *ochrannej a plodivej mágie*. V súvislosti s usadlým spôsobom života bola krajina postupne a zámerne pretváraná a nadobudla

tak profánny i sakrálny rozmer. U väčšiny predkresťanských kultúr však vnímanie *praktického a božského*, resp. profánneho a sakrálneho splývalo. Ako uvádza Cílek (2009), všetky záležitosti praktického života, orba, rúbanie stromov, tavenie kovov, ale i česanie vlasov mali symbolický aspekt a smerovali k dostatku potravy, prežívaniu stád a udržaniu sociálnej harmónie. Táto pohanská jednota sveta sa premieňala v *Civitas Dei* a *Civitas terrena* až v súvislosti s kresťanstvom a jeho videním vzťahu *Boha a sveta* (Trpák, 2001).

V historickej krajine sa posvätné miesta uctievania nadprirodzených síl a bohov prejavovali širokou škálou objektov, ktoré sú dnes interpretované ako pozostatky svätýň, kultových okrskov a pohanských chrámov. Tieto miesta kultu boli, podobne ako dnes, rozdelené hierarchicky a Cílek (2009) uvádza zaujímavú analógiu:

ak je dnes v krajine veľa kaplniek, menej kostolov a len pár katedrál, môžeme predpokladať, že i v krajine dávnych dôb bolo najviac malých kultových miest, menej kmeňových svätýň a len niekoľko málo významných posvätných stredov, spravidla stotožňovaných s *axis mundi*, stredom sveta. Doposiaľ sa však nepodarilo jednoznačne zistiť, či aj v našich krajinách boli tieto kultové miesta usporiadané do celku *posvätné krajiny* tak, ako v prípade *Stonehenge* alebo *Machu Picchu* (Trpák, 2001).

Je známe, že výrazné krajinné dominanty, predovšetkým osamotené kopce a hory boli oddávna centrami kultových a rituálnych praktík. Miesta kultu boli spojené i s miestami pochovávaní. Najznámejšou skupinou kultových stavieb boli rondely, kruhovito usporiadané vztyčené megality známe najmä z Britských ostrovov. V našich krajinách, v náboženstvách Keltov, Germánov i Slovanov sa objavuje kultový priestor, okrem iného v podobe posvätného hája.

Zásadnú zmenu v kultových zvyklostiach znamenalo šírenie kresťanského náboženstva, teda odklon od uctievaní božstiev a zameranie sa na jedného Boha. Posvätnosť krajiny daná pohanskými kultmi však s príchodom kresťanstva ostala zachovaná. Nové náboženstvo prijalo i známe kozmické symboly (hora, voda, strom), čo len potvrdzuje ich univerzálnosť. Zjavenie viery nezničilo predkresťanské významy symbolov: pridalo im len novú hodnotu, ako uvádza významný rumunský historik náboženstva Eliade (2006). Okrem symbolov a miest, kresťanstvo prijalo a transformovalo i mnohé z princípov predošlých kultov. Kresťanské kostoly a kláštory sa stali centrami zbožnosti a dominantnými prvkami európskych krajín zhruba od obdobia prelomu raného a vrcholného stredoveku.

Významným zlomom, kedy sa posvätné symboly kresťanstva dostávajú z interiérov chrámov do voľnej

krajiny, bolo obdobie baroka, ktoré si v priebehu krátko obdobia celkom podmanilo gotické usporiadanie krajiny a podriadilo ho svojim vlastným predstavám a svojmu vlastnému posolstvu (Hájek, 2003). Barok ovládol väčšinu posvätných centier, ktoré podľa teórie Lyncha (1960) vnímame ako *uzly*. V miestach, kde podobné centrá chýbali, boli v tomto období vytvorené a zhmotnené sochou či stĺpom svätca, kaplnkou, kostolom, kláštrom. Rušná stavebná činnosť, typická pre obdobie od začiatku 17. storočia, sa prejavovala predovšetkým vo voľnom krajinnom priestore. Synonymom sakrálnej krajiny sa v krajinách strednej Európy stali sväté vrchy, kalvárie a krížové cesty, pútnické miesta ako jej *centrá*, *stredy*, *uzly*. Od nich viedli cesty lemované kaplnkami, božími mukami a sochami svätcov a vytvárali tak súvislú sieť významov, ktorá vždy odkazovala k vyššiemu, všeobjímajúcemu poriadku (Hájek, 2003). Na Slovensku je známa najstaršia uhorská, tzv. bolestná cesta z Trnavy do neďalekej dedinky Modranka (1642), či kalvária v Banskej Štiavnici (1744). Unikátny komplex sakrálnej krajiny pod Spišským hradom (1666), nazývaný tiež Spišský Jeruzalem, nachádza obdobu v juhočeskom Rímově (1648), kde rozmiestnenie zastavení krížovej cesty v romantickej skalnej krajine, v poliach, v lese, pri rieke i v intraviláne obce evokuje skutočnú jeruzalemskú krížovú cestu *Krista na Kalváriu* a dokonca sa hovorí o jej vernej kópii – tak, ako sa tradovalo už v období stavby týchto miest (obr. 1). Významový a symbolický ekvivalent je možné nájsť i v juhomoravskom Mikulove, kde, podobne ako na severovýchodnom Slovensku Spišský hrad a Spišská Kapitula, stoja oproti sebe centrum duchovnej sily v podobe tzv. Svätého kopečka (1623) a centrum svetскеj moci reprezentovanej mikulovským zámkom.

Zatiaľ čo na Slovensku sa synonymom sakrálnej krajiny stali najmä komplexy kalvárií, v Česku je pojem sakrálnej krajiny chápaný širšie, predovšetkým v súvislosti s komponovanou barokovou krajinou. V oboch prípadoch sú základnými *stavebnými* prvkami týchto krajín symbolické významy zhmotnené v sakrálnych objektoch. Ide o menšie, či rozsiahle komponované komplexy v krajine podriadené ústrednej náboženskej idey a vyjadrené práve prostredníctvom týchto symbolov.

Nemenej významnú úlohu má, či v minulosti mal, sakrálny objekt i na úrovni *obyčajnej* vidieckej krajiny. Stal sa jedným z jej charakteristických, poznávacích znakov. Dominantnú úlohu kostola ako posvätného centra, ale zároveň i vizuálnej dominanty, netreba zdôrazňovať. Sieť drobných sakrálnych objektov v krajine dopĺňala dominanciu kresťanského chrámu a slúžila ku každodennej, krátkej pobožnosti. Krajina tak bola pretkaná sieťou symbolov a ich zhmotnených náboženských odkazov.

Obr. 1. Symbolická sakrálnej krajiny s príbehom Kristovej pašijovej cesty. Pútnické miesto Rímov – „český Jeruzalem“, 1675. Obraz v ambite kostola s Loretou v Rímově (2012). Foto: Barbora Matáková

Vidiecka krajina ako posvätný priestor

Na rozdiel od mestského prostredia, kde bolo vnímanie posvätnosti priestoru redukované najmä na interiéry chrámov a exteriérové sakrálne objekty boli vytvárané v prvom rade ako dominanty v centrách miest s prvotnou estetickou funkciou reprezentujúce cirkevnú i svetskú moc (najčastejšie trojičné a mariánske stĺpy, ktoré boli zároveň v mnohých prípadoch pamätníkmi obetiam morových epidémií), vo vidieckej krajine nachádzame predovšetkým objekty ľudového umenia. Ide o spontánnu tvorbu, ktorá vznikla z mimoestetických potrieb. Ľudové sošky mali pôvodne funkciu apotropajnú, ochrannú, patronátnu (obr. 2). Zobrazovali sa najmä sochy svätcov – ochrancov a patrónov. Úcta k svätým od počiatkov kresťanstva vnútorne súvisela s tajomstvom Krista a jeho obety. Svätci, ktorí spolu s Kristom trpeli a spolu s ním sú oslávení, ukazujú veriacim príklad, ktorý človeka priťahuje skrze Krista k Bohu Otcovi. Prvé doklady o liturgickej úcte k svätým však nachádzame už v polovici 2. storočia. Počet svätcov sa výrazne rozšíril v ranom stredoveku, v období do 10. storočia, kedy bol zavedený oficiálny proces svätorečenia. V tomto období postupného prechodu z pohanského kultu ku kresťanstvu sa práve svätci stali akousi náhradou slovanského (pohanského) kultu démonov. Tí mohli človeku škodiť i pomáhať. Aby sa im novopresadzovaní svätci čo najviac priblížili, a tak získali priazeň obyvateľstva, museli prebrať niektoré z ich dobrých vlastností a zaujať funkcie ochrancov pred nešťastím a prírodnými katastrofami. Svätcom boli pridelené špecializácie pre rôzne úlohy, stali sa i patrónmi cechov a združení. Dôležitou úlohou svätcov bola ochrana a patronát nad tromi základnými piliermi hospodárstva a prosperity krajiny – remeselnou výrobou, obchodom a poľnohospodárstvom. Vo vidieckej krajine mali ochranu poľnohospodárskych činností zabezpečiť poľnohospodárski patróni a svätci, sv. Vendelín, sv. Izidor, sv. Notburga, sv. Leonard, vo vinárskych oblastiach predovšetkým sv. Urban, sv. Martin, sv. Bartolomej a mnohí ďalší. Oblúbení boli i tzv. moroví svätí (najznámejší sv. Sebaštian, sv. Róchus, sv. Karol Boromejský), 14 svätých pomocníkov, zemskí patróni (sv. Václav, Panna Mária Sedembolestná), cirkevní administrátori (sv. Ján Nepomucký), patróni rodu Habsburgovcov (sv. Štefan, Panna Mária), svätci – rehoľníci (sv. František z Assisi, sv.

Obr. 2. Socha Panny Márie vo výklenku čelnej fasády domu ako tzv. domové oratórium s kultovou a ochrannou funkciou obydlia (Nedožery-Brezany v okrese Prievidza, 2010). Foto: Barbora Matáková

Obr. 3. Križovatka bola typickým miestom, ktoré malo byť ako nebezpečné miesto chránené „zhora“; križovatky pod „božou“ ochranou dnes (Nováky, 2010). Foto: Barbora Matáková

Anton Paduánsky), mučeníci (sv. Florián, sv. Barbora, sv. Ján Nepomucký), svätá rodina (sv. Anna, sv. Jozef, Panna Mária), apoštoli (sv. Ján Evanjelista, sv. Peter a Pavol, sv. Mária Magdaléna) a mnohí ďalší.

Špecifiká umiestňovania sôch svätcov vo vidieckej krajine

Sochy svätcov sú špecifickou skupinou drobných sakrálnych objektov, pri ktorej nie je možné jednoznač-

Obr. 4. Zánik posvätnosti krajiny, ktorá sa stala výrobným priestorom. Drobný sakrálny objekt na pôvodnom, symbolicky významnom mieste, v tradičnom významovom spojení so stromom, je v súčasnosti vnímaný už len ako „nepatričný“ ornament (Nitrianske Sučany, 2010). Foto: Barbora Matáková

ne definovať pravidlá umiestňovania (obr. 3). Život svätca, jeho účinkovanie, smrť, ale i zázraky, legendy a tradícia súvisiaca s jeho osobnosťou, sú predpokladmi poznania vzťahu konkrétnej sochy svätca a miesta. Niektorí svätci sú už tradične spojení s konkrétnym miestom (napr. sochy sv. Jána Nepomuckého v blízkosti vodných tokov a mostov), ale niekedy sa objavujú aj menej známe súvislosti, ktoré umožňujú človeku poznať život svätca, i život človeka, ktorý sochu svätca postavil.

Najpočetnejšou skupinou svätcov sú poľnohospodárski patróni, ochrancovia úrody, zvierat, počasia a pod. Popri najobľúbenejších, sv. Vendelínovi, patrónovi pastierov, roľníkov a ochrancovi stád, a sv. Urbanovi, patrónovi vinohradníkov, sa do poľnohospodárskych, vinárskych oblastí a do oblastí chovu dobytky dostala celá galéria ďalších svätcov, ktorí mali zabezpečiť ochranu životne dôležitej úrody či zvierat.

Ochranu majetku pred požiarmi, povodňami a živelnými katastrofami mali zabezpečiť ďalší svätci, ktorí našli svoje miesto v intravilánoch, ak aj nie v reprezentatívnom priestore námestia, spravidla v jeho blízkosti, na ceste ku kostolu a pod. V intravilánoch miest i vidieckych sídel mal svoje miesto sv. Florián, ochranca pred požiarmi, či obľúbená sv. Anna, matka Panny Márie a patrónka rodiny.

Pietne priestory cintorínov, prípadne cesty k nim, sa stali charakteristickým miestom námetov spojených s Kristovým ukrižovaním, s Bolestnou Pannou Máriou, nájdeme tu i archanjela Michaela, ktorý váži duše pri poslednom súde. Väčšina kalvárijských súsoší stojí pri kostoloch, niekde i za obcou na miestach, ktoré evokujú predstavu jeruzalemskej Golgoty.

Zmeny vo vnímaní drobných sakrálnych objektov v krajine

Za prelomové obdobie, kedy došlo k výrazným zmenám vo vnímaní krajiny a jej posvätnosti, je možné považovať počiatok druhej polovice 20. storočia. Násilná ateizácia po skončení druhej svetovej vojny spolu s nekompromisnými zásahmi do prírodného prostredia a kultúrnej krajiny súvisiacimi s kolektivizáciou a združstevňovaním, intenzifikáciou poľnohospodárstva, industrializáciou

a urbanizáciou pôvodne prírodného prostredia, to všetko spojené s nadmernou exploataciou krajiny, spôsobilo významné zmeny i vo vnímaní jedinečnosti a posvätnosti krajiny. Človek sa zrazu vytratil z krajiny, s ktorou bol v každodennom kontakte a s ním zanikol i jeho vzťah ku krajine ako k domovu. Kultúrna krajina sa stala výrobným priestorom a z jej obyvateľov sa stali konzumenti. Hmotné symboly posvätnosti krajiny v podobe drobných sakrálnych objektov boli zámerne a systematicky likvidované a prostredníctvom zániku týchto dôležitých miest identifikácie človeka s krajinou, zanikol i jeho vzťah ku krajine samotnej.

V roku 1989, v súvislosti so zmenou politickej situácie a zánikom totalitného režimu, sa otvorili nové možnosti i čo sa týka vnímania drobných sakrálnych objektov, a to najmä ich opráv a obnov. Dalo by sa predpokladať, že po takmer pol storočí potláčania akýchkoľvek prejavov náboženstva sa situácia uvoľní a nastane obdobie novodobej sakralizácie krajiny. Na rozdiel od barokovej, podmienenej náboženskými motívmi, sa prejavovala a prejavuje skôr obnovou, v malej miere výstavbou nových objektov a je motivovaná najmä historickými, sociálnymi a kultúrnymi potrebami a tiež možnosťou získania dotácií.

Veľký záujem o obnovu drobných sakrálnych objektov však súčasne s nástupom demokracie

nenastal. Práve naopak. Hájek, Bukačová (2001) upozorňujú na vlnu ekonomického vandalizmu, kedy v uvoľnenej atmosfére 90. rokov 20. storočia boli mnohé pamiatky predané do zahraničia, ďalšie zničené a rozobrané na stavebný materiál. Záujem o obnovu týchto objektov sa začal objavovať až v súvislosti so zvýšeným záujmom o krajinu, najmä na začiatku nového tisícročia. Primárny dôvod – kultový, bol však v tomto období zásadne zmenený, čím sa posunulo i vnímanie zmyslu a podstaty samotného objektu do roviny umelecko-historickej pamiatky, kultúrneho dedičstva, turistickej atrakcie a pod. Podľa Hájka, Bukačovej (2001) sú dnes drobné sakrálne objekty vo svojej bezmennosti a nezrozumiteľnosti základným ornamentom zóny, z ktorej ustúpila vlna dejinného trendu skultúrňovania krajiny; prvýkrát sa objavuje postkultúrna krajina, takisto bezmenná, nezrozumiteľná a neprístupná (obr. 4).

V súčasnom vnímaní posvätnosti krajiny zhmotnenej do formy drobných sakrálnych objektov zaznamenávame dva protichodné názorové postoje (napr. Hájek, Bukačová, 2001), z ktorých obidva sa prejavujú rôznymi spôsobmi a obidva pozitívne i negatívne.

Prvým je pretrvávajúci nezáujem, ignorancia, nerešpektovanie výnimočnosti objektu či miesta, čo v extrémnom prípade vyúsťuje dokonca až do vnímania drobného sakrálneho objektu ako negatíva. Nezaujímam a nerešpektovanie týchto hodnôt vedie často k zániku objektu či miesta. Paradoxom, plynúcim z nezájmu o obnovu objektu, je zachovanie jeho umelecko-historickej hodnoty. V porovnaní s horlivou neodbornou „obnovou“ objektu či „skrášľovaním“ miest v okolí kaplniek, krížov a pod. v dôsledku „záujmu“, je toto ponechanie osudu prínosom a pozitívom a ešte stále umožňuje zabezpečiť obnovu odbornú. Nekonceptuálne a neodborné zásahy do pamiatok, prípadne vznik nových objektov bez súvislostí a spojitosti s konkrétnym miestom, jeho *geniom loci* a jeho tradíciu môžu spôsobiť negatívne zmeny v prostredí – objekt sa stáva *cudzím* a narušuje autenticitu miesta. To je často riziko v prípade druhého trendu, fascinácie, obdivu drobných kultových stavbičiek a ich znovuobjavenej výnimočnosti. Táto novodobá fascinácia je spojená s akousi druhou vlnou „novodobého obrodzenia“ a najmä s iniciatívou zanietených

Obr. 5. Kaplnka, cesta, strom, voľná prehľadná krajina, výrazná väzba na kostol v susednej obci. Zachované charakteristiky posvätnosti krajiny – vznešenosť a jednoduchosť sakrálneho objektu, magickosť miesta (Nitrianske Pravno, 2008). Foto: Barbora Matáková

jednotlivcov, občianskych združení a regionálnych spolkov. Drobné sakrálne objekty sú dnes prevažne vnímané ako krajinotvorný prvok, ktorý odkrýva lokálne príbehy, dotvára pocit domova a pre súčasného človeka je hlavne miestom odpočinku a zastavenia, prípadne modlitby a spomienky na miestny príbeh, ktorý sa k objektu viaže. Drobné kultové stavbičky sa vracajú do života človeka, ale celkom prirodzene v inej funkcii. Dôvodom obnovy je hlavne znovunachádzanie národnej identity, úcta ku kultúrnemu dedičstvu našich predkov a potreba jeho zachovania pre ďalšie generácie. Ich umiestnenie v krajine nám často poskytuje dôkazy o zaniknutých krajinných štruktúrach, spájame ich s duchom miesta alebo ich považujeme za atribúty tzv. typizovanej krajiny. Prostredníctvom nich obdivujeme i krajinu. Vokálová (2008) však upozorňuje, že v tomto kontexte sa drobné sakrálne objekty môžu ocitnúť v úlohe nástroja cestovného ruchu a ekonomicko-zamestnaneckej politiky obcí a regiónov a zároveň nastoľuje otázku, či spomenutou ekonomizáciou nedochádza k popretiu základných funkcií drobných sakrálnych objektov. Odpoveďou môže byť kompromis – funkciu týchto objektov ako nástrojov turistického ruchu netreba zavrhať, mala by však ostať funkciou doplnkovou, inak dochádza k degradácii a inscenácii objektu samotného i krajiny.

Nová posvätnosť krajiny?

Posvätnosť krajiny bola v minulosti, teda v čase od praveku až po súčasnosť, zhmotnená objektmi s vnútorným, duchovným, symbolickým odkazom a významom. Neboli to len stavby kresťanskej, ale celý rad objektov kultov, ktoré kresťanstvu predchádzali. Dnes sa v krajine objavujú objekty, často považované za výtvarné diela, ktoré sa stávajú jej charakteristickými znakmi. Sochy a objekty z rôznych materiálov, ktoré prvoplánovo odkazujú napríklad na niektorú zo zaniknutých tradícií, slúžia predovšetkým ako turistická atrakcia. Ich hmotný prejav a súvislosť s konkrétnym miestom môže byť však prinajmenšom diskutabilný. Podľa Matějku (2010) drobná architektúra hmotne dokladá a zvýrazňuje pamäť krajiny i duchovné cítenie jej obyvateľov, je vnímaná ako posolstvo, odkaz človeka v krajine. Bohužiaľ, duchovný obsah mnohých nových objektov plne reflektuje rozporuplnosť našej doby a vzťah k hmotným a duchovným hodnotám (Matějka, 2010).

Zvláštnou kapitolou je tzv. obnova a skrášľovanie drobných sakrálnych objektov a ich okolia novodobým nánosom konzumnej kultúry absolútneho nevkusy, prípadne vznik nových objektov a „sakrálnych“ komplexov, ktoré s posvätnosťou už nemajú nič spoločné. Potreba rozvoja cestovného ruchu dnes tiež často súvisí s potrebou nejakým spôsobom na tieto drobné objekty upozorňovať, prilákať k nim návštevníka, čo je ako myšlienka pozitívne. Problematickým sa tento trend stáva vo chvíli, keď sa pri kaplnkách objavujú informačné tabule, nové, nič nehovoriace sochy a pod. Miesta, ktoré vždy slúžili ako duchovné zastavenia, miesta odpočinku a stíšenia sa zrazu stávajú turistickou atrakciou.

Posvätnosť sa podľa Eliadeho (2006) prejavuje tým, že ukazuje čosi celkom odlišné od toho, čo je profánne. Slovamí Cílka (2009): *Posvätné nezanecháva stopy. To, čo na našich miestach cítime je kumulovaný odtlačok ľudskej úcty*. Stopy, ktoré v podobe rôznych novodobých gýčov zanechávame v dnešnej krajine, však s ľudskou úctou nemajú vôbec nič spoločné.

* * *

Duchovné hodnoty spoločnosti sa v krajinom priestore prejavujú miestami a objektmi. Kupka (2010) predkladá typológiu kultúrnych a historických hodnôt krajiny a zaraďuje k nim zachované objekty a ich súbory, zachovanú urbanistickú a sídelnú štruktúru, zachované krajinné štruktúry, miesta duchovného významu ako nehmotné hodnoty krajiny a vizuálne hodnoty historických prvkov a štruktúr. Autor tiež kategorizuje miesta s duchovným významom na miesta starých bájí a povestí, miesta historických udalostí, pútnické

miesta, miesta spojené s významnými osobnosťami a s umeleckými dielami.

Človek, ktorý po stáročia krajinu kultivoval, v nej svojou činnosťou zanechal stopy, ktoré dnes vnímame ako hodnoty. Tvoril ich s rešpektom a úctou ku krajine, v ktorej žil, pretože práve od nej závisel i jeho život. Objekty, ktoré vytváral odkazovali na jeho vzťah k životu i k miestu. Vnútorný, duchovný obsah týchto objektov a ich vonkajšia forma boli preto celkom prirodzene v harmónii (obr. 5). Stali sa charakteristickými znakmi krajiny, ktorú človek jedine prostredníctvom nich mohol vnímať ako svoj domov.

Mnohým stopám v dnešnej zmenenej krajine už nerozumieme. Ostávajú však nesmierne cennými hodnotami, ku ktorým si možno raz znova nájdeme cestu.

Literatúra

- Cílek, V.: Makom – kniha míst. Praha: Dokořán, 2. doplněné vydání, 2009, 268 s.
- Eliade, M.: Posvátné a profánní. Praha: OIKOYMENH, 2006, 148 s.
- Hájek, P.: Česká krajina a baroko. Praha: Malá Skála, 2003, 68 s.
- Hájek, T., Bukačová, I.: Příběh drobných památek. České Budějovice: Studio JB, 2001, 137 s.
- Kupka, J.: Krajiny kulturní a historické. Praha: ČVUT, 2010.
- Lynch, K.: The Image of the City. Massachusetts Institute of Technology and Harvard University, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1960.
- Matějka, P.: Problémy posuzování zásahů do krajinného rázu na příkladu výtvarných děl v krajině. In: Vorel, I., Kupka, J. (eds.): Aktuální otázky ochrany krajinného rázu. Praha: ČVUT, 2010.
- Trpák, P.: Krajina sakrální, animální a profánní. In: Sborník Tvář naší země – krajina domova. Sv. 3 Duchovní rozměr krajiny. Praha, Průhonice: Studio JB, 2001, s. 50 – 56.
- Vokálová, M.: Drobné sakrální památky, jejich obnova a funkce v současné české krajině. Bakalářská práce. Brno: Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, 2008.

Ing. Barbora Matáková, Ph.D.,

barbora.matakova@mendelu.cz

Ústav plánování krajiny Zahradnické fakulty Mendelovy univerzity v Brně, Valtická 337, 691 44 Lednice